

[Uz Sākumlapu](#) > ... > [Jūsu Tiesības](#) > [Pamattiesības](#) > [Pamattiesības Eiropas Savienībā](#) > [Harta. Pamācība](#) > III daļa — Hartas piemērošanas joma, interpretācija un iedarbība

III daļa — Hartas piemērošanas joma, interpretācija un iedarbība

ES Pamattiesību harta: piemērošanas joma, interpretācija un iedarbība

1. Hartas darbības joma: laika jautājumi

Hartā nav noteikuma, kurā paredzēta tās piemērojamība laikā. Atsevišķi noteikumi izriet no Tiesas judikatūras. Attiecībā uz pamattiesību pārkāpumiem, kas izriet no Eiropas Savienības pieņemtiem tiesību aktiem, Hartu var izmantot kā pamatu pat tad, ja konkrēts tiesību akts ir pieņemts pirms Lisabonas līguma stāšanās spēkā (skatīt, piemēram, [lietu C-92/09 Volker und Markus Schecke](#), [lietu C-236/09 ASBL Test-Achats](#), [lietu C-293/12 Digital Rights Ireland](#) un [lietu C-362/14 Schrems](#)).

Situācija ir citāda attiecībā uz valstu pasākumiem, kas ietilpst Hartas piemērošanas jomā (skatīt [II daļas 3. punktu](#) un [III daļas 2. punktu](#)), bet uz kuriem Hartu nevar attiecināt tieši (attiecībā uz šo aspektu skatīt [7. punktu](#)), ja lietas pamatā esošie fakti radušies pirms Lisabonas līguma stāšanās spēkā (2009. gada 1. decembra). To apliecina lieta [C-316/13 Fenoll](#). Taču ir svarīgi norādīt, ka pat pirms Lisabonas līguma stāšanās spēkā Tiesa nodrošināja noteiktu pamattiesību aizsardzību ar vispārējiem ES tiesību principiem (skatīt [2.3. punktu](#)). Tādēļ būtu vērtīgi noteikt, vai ar konkrēto Hartas nosacījumu ir aizsargātas pamattiesības, kas tika aizsargātas iepriekš kā vispārējs princips (un pēc tam, izmantojot Hartai paredzēto pārbaudi — skatīt [7. punktu](#) —, vai tas atbilst tiesas piemērošanas kritērijiem).

2. To valstu tiesību aktu klasifikācija, uz kuriem attiecas Harta

Kā izskaidrots II daļas 2. punktā, Hartas 51. panta 1. punktā ir paredzēta aizsardzība pret pārkāpumiem, kas izriet no valstu pasākumiem, ar kuriem tiek īstenoti ES tiesību akti. Tas nozīmē, ka ar Hartu piedāvāto aizsardzību nevar izmantot, vienkārši apgalvojot, ka attiecīgā lieta ir saistīta ar pamattiesību pārkāpumu.

Uz Hartu var atsaukties tikai tad, ja lieta ir piemērojams ES primāro vai sekundāro tiesību aktu noteikums, kas nav Hartas noteikums. Citiem vārdiem sakot, ir jābūt pietiekamai saiknei starp ES tiesību normu un valsts aktiem vai noteikumiem, ar kuriem Harta varētu būt pārkāpta.

Saiknei ir jābūt pietiekamai, jo nepietiek ar to, ka ES un valsts tiesību normas attiecas uz vienu un to pašu jautājumu: ES tiesību aktos ir jābūt paredzētam noteikumam, kas valsts līmenī attiecīgajā jomā ir uzskatāms par atsaucē normu.

Tādējādi papildus pašas Hartas noteikumiem ir arī citi ES tiesību aktu noteikumi, kurus nevar izmantot, lai saņemtu ar Hartu garantēto aizsardzību. Tas attiecas uz Līgumu nosacījumiem, ar kuriem ES likumdevējām struktūrām ir piešķirtas pilnvaras noteikt pasākumus konkrētā jomā. Turpretī šo pilnvaru pildīšanas ietvaros ES likumdevēju iestāžu pieņemtu ES tiesību aktu (t. i., ES direktīvu vai regulu) noteikumos var būt norāde uz Hartas piemērošanu attiecībā uz valstu pasākumiem, ar kuriem tie tiek īstenoti.

Piemēram, LESD 19. pantā ir noteikts, ka "Padome saskaņā ar īpašu likumdošanas procedūru, saņēmusi Eiropas Parlamenta piekrišanu, ar vienprātīgu lēmumu var paredzēt attiecīgus pasākumus, lai cīnītos pret diskrimināciju

dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas dēļ". Atsaucoties uz šo nosacījumu (precīzāk, tā priekštecī, bijušo EKL 13. pantu), ES likumdevējas iestādes pieņēma vairākus svarīgus tiesību aktus, proti, Direktīvu 2004/113/EK, ar kuru īsteno principu, kas paredz vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm, attiecībā uz pieeju precēm un pakalpojumiem, preču piegādi un pakalpojumu sniegšanu, Direktīvu 2000/78/EK, ar ko nosaka kopēju sistēmu vienlīdzīgai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju, un Direktīvu 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības. Uz Hartu var atsaukties attiecībā uz valsts tiesību normu, kas ietilpst šo direktīvu darbības jomā. Turpretī Hartas garantēto aizsardzību nevar izmantot, vienkārši apgalvojot, ka Eiropas Savienībai ir kompetence cīnīties ar noteiktiem diskriminācijas veidiem, ja konkrētā valsts tiesību norma ir saistīta ar jomu, kas neietilpst iepriekš minēto direktīvu darbības jomā.

Dažādas situācijas, kurās var uzskatīt, ka ar valsts pasākumu tiek īstenoti ES tiesību akti, ir aprakstītas turpmāk. Aprakstītajās situācijās pastāv pietiekama saikne starp valsts pasākumu vai tiesību normu, ar kuru Harta varētu būt pārkāpta, un ES tiesību aktu, lai būtu iespējams izmantot ar Hartu garantēto aizsardzību. Noklikšķinot uz katras kategorijas, būs redzams īss skaidrojums un praktisks piemērs.

Ņemiet vērā, ka šis saraksts nevar būt izsmeļošs: tas ir balstīts uz Tiesas judikatūru, kas laika gaitā var mainīties.

2.1. Valsts tiesību normas, kas pieņemtas, lai īstenotu ES tiesību aktus

Harta attiecas uz valstu pasākumiem, kas pieņemti attiecībā uz tādu pienākumu izpildi, kas izriet no ES tiesību aktiem, piemēram, ES direktīvām vai regulām (skatīt attiecīgi 1. un 2. piemēru turpmāk).

Direktīvas ir saistošas dalībvalstīm, kurām tās adresētas, tikai attiecībā uz sasniedzamo rezultātu, bet valstu iestāžu ziņā ir izvēlēties formu un metodes, kas izmantojamas, lai to sasniegtu. Attiecīgi direktīvas gadījumā tajā paredzētajā termiņā ir jāpieņem valsts īstenošanas tiesību akts, ja vien tajā noteikto mērķi nav iespējams sasniegt ar pastāvošajiem valsts noteikumiem.

ES direktīvās paredzētie pienākumi var būt ļoti specifiski, taču tie var būt formulēti arī ļoti plaši. Tā tas var būt, piemēram, attiecībā uz valsts pasākumiem, ar kuriem tiek ieviests pienākums paredzēt efektīvas, samērīgas un preventīvas sankcijas vai sodus par direktīvu īstenojošu valsts tiesību normu neievērošanu (skatīt šīs klasifikācijas 4. punktu).

Taču dalībvalstu rīcības brīvība neietekmē to pienākumu ievērot ES pamattiesības, pieņemot īstenošanas pasākumus. Dalībvalstu pienākums ir ieviest attiecīgās ES tiesību normas tādā veidā, lai tiktu sasniegts direktīvas mērķis un ievērotas ES pamattiesības. Turpretī, ja dalībvalstīm nav dota rīcības brīvība un ES tiesību akta noteikums pats par sevi nav saderīgs ar ES pamattiesībām, valsts tiesai ir jāvēršas Tiesā ar lūgumu pārbaudīt noteikuma spēkā esību.

Atšķirībā no direktīvām, regulas parasti ir tieši piemērojamas valstu tiesību sistēmās, neprasot valsts iestādēm pieņemt īstenošanas pasākumus. Tomēr noteiktām regulās iekļautām tiesību normām var būt nepieciešami valsts īstenošanas pasākumi. Šie pasākumi nedrīkst ietekmēt regulas tiešu piemērojamību vai slēpt regulas būtību. Turklāt ES regulas īstenošanas pasākumiem ir jābūt saderīgiem ar noteikumiem, ar kuriem tiek aizsargātas ES pamattiesības.

Arī ES primāro tiesību aktu normas var radīt saistības dalībvalstīm, un to īstenošanai var būt nepieciešams pieņemt īstenošanas pasākumus, kas atbilst Hartai (skatīt 3. piemēru).

Piemēri

1) Turpmāk aprakstītais piemērs, kas saistīts ar valsts tiesību normām, kuras pieņemtas, lai transponētu ES direktīvu, ir balstīts uz Tiesas 2014. gada 15. janvāra spriedumu lietā C-176/12 [Association de médiation sociale](#).

Loboudi kungs tika iecelts par darbinieku pārstāvi savā uzņēmumā. Viņa darba devējs gribēja atcelt Loboudi kunga iecelšanu šajā amatā, apgalvojot, ka nebija sasniegts minimālais darbinieku skaits, lai piemērotu prasību saskaņā ar tiesību aktiem iecelt pārstāvi. Viņš uzsvēra, ka lielākā daļa darbinieku strādāja saskaņā ar līgumu, kas atbilstoši valsts tiesību aktiem netiek ņemts vērā, aprēķinot iepriekš minēto minimālo darbinieku skaitu.

Tā kā valsts tiesa apšaubīja valsts tiesību aktu saderību ar Hartas 27. pantu par darba ņēmēju tiesībām uz informāciju un konsultācijām uzņēmumā, tā nolēma vērsties ar jautājumu Tiesā, lūdzot sniegt prejudiciālu

nolēmumu.

Tiesa nolēma, ka Harta bija piemērojama šai lietai, jo attiecīgie valsts tiesību akti tika pieņemti, lai īstenotu [Direktīvu 2002/14/EK](#), ar ko izveido vispārēju sistēmu darbinieku informēšanai un uzklausišanai.

2) Turpmāk aprakstītais piemērs, kas saistīts ar valsts tiesību normām, ar kurām tiek īstenota ES regula, ir balstīts uz Tiesas 2014. gada 15. maija spriedumu [lietā C-135/13 Szatmári Malom Kft.](#)

Dzirnavu īpašnieks iesniedza pieteikumu finansiāla atbalsta saņemšanai saskaņā ar Regulu (EK) Nr. 1698/2005 par atbalstu lauku attīstībai. Viņa mērķis bija izmantot šo atbalstu, lai aizstātu vecās dzirnavas ar jaunām, nepalielinot to jaudu. Kompetentā valsts iestāde noraidīja pieteikumu, jo saskaņā ar valsts tiesību aktu, ar kuru regula tika īstenota, atbalstu varēja piešķirt tikai esošu dzirnavu modernizācijai, bet ne jaunu dzirnavu izveidošanai. Dzirnavu īpašnieks apstrīdēja šo lēmumu, un valsts tiesa lūdza Tiesai sniegt lēmumu par valsts tiesību akta saderību ar regulu.

Tiesa norādīja, ka noteikumi par finansiālā atbalsta pieteikumu apstiprināšanu bija jāizstrādā dalībvalstīm. Taču šiem noteikumiem bija jāatbilst īpašam regulas nosacījumam, proti, piešķirtajam atbalstam jāuzlabo nozares vispārējā darbība. Dalībvalstis varēja noteikt arī citas prasības ar nosacījumu, ka tās nepārsniedz tām piešķirto rīcības brīvību. Valsts tiesību akta mērķis bija izvairīties no tā, ka ar šādu atbalstu tiktu veicināta jaunu jaudu radīšana dzirnavu saimniecības nozarē saistībā ar esošo dzirnavu nepilnīgu izmantošanu. Tiesa nolēma, ka šāds mērķis ir saprātīgs. Tomēr tā uzskatīja, ka konkrētā pieteikuma iesniedzēja gadījumā ar valsts tiesību aktu tika pārkāptas pamattiesības uz vienlīdzīgu attieksmi, kas paredzētas Hartas 20. pantā, jo jaunas iekārtas izveides rezultātā vecā tiktu slēgta, tātad esošā jauda netiktu palielināta.

Ņemiet vērā, ka Eiropas Komisija publicēja Norādījumus par to, kā nodrošināt Eiropas Savienības Pamattiesību Hartas ievērošanu Eiropas strukturālo un investīciju fondu ("ESI fondi") īstenošanā. Tajos ir iekļauts saraksts ar valstu pasākumiem, ar kuriem Hartas 51. panta 1. punkta izpratnē ir īstenoti ES tiesību akti.

3) Turpmāk aprakstītais piemērs, kas saistīts ar valsts pasākumiem, ar kuriem īstenotas ES primāro tiesību aktu normas, ir balstīts uz Tiesas 2015. gada 6. oktobra spriedumu [lietā C-650/13 Delvigne](#). Lietā saistībā ar ES pilsoņa pilsonisko tiesību atņemšanu Francijas tiesa apšaubīja, vai Hartas 39. panta 1. punktam atbilst valsts tiesību norma par automātisku aizliegumu balsot, ja persona ir notiesāta par noziedzīgu nodarījumu ar galīgu spriedumu, kas ir stājies spēkā pirms 1994. gada 1. marta (datums, kurā stājās spēkā valsts jaunais Kriminālkodekss). Tādēļ tā nolēma vērsties Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu.

Tiesa nolēma, ka saskaņā ar 8. pantu 1976. gada Aktā par Eiropas Parlamenta locekļu ievēlēšanu (kam ir ES primārā tiesību akta statuss), "ievērojot šā akta noteikumus, vēlēšanu procedūru katrā dalībvalstī reglamentē tās valsts noteikumi" (29. punkts).

Tā arī norādīja, ka "dalībvalstīm, īstenojot šo kompetenci, ir jāievēro 1976. gada akta 1. panta 3. punktā, to aplūkojot kopsakarā ar LES 14. panta 3. punktu, paredzētais pienākums nodrošināt, lai Eiropas Parlamenta locekļu ievēlēšana tiktu veikta vispārējās tiešās vēlēšanās, brīvā un aizklātā balsojumā".

Tādējādi ir uzskatāms, ka dalībvalsts, kas, "īstenojot pienākumu, kurš tai ir uzlikts atbilstoši LES 14. panta 3. punktam un 1976. gada akta 1. panta 3. punktam, valsts tiesību aktos paredz no to personu skaita, kurām ir tiesības balsot Eiropas Parlamenta vēlēšanās, izslēgt Savienības pilsoņus, kuri (...) ir tikuši notiesāti par noziedzīgu nodarījumu ar galīgu spriedumu, kas ir stājies spēkā pirms 1994. gada 1. marta, īsteno Savienības tiesību aktus Hartas 51. panta 1. punkta izpratnē" (32. un 33. punkts).

2.2. Valsts tiesību normas, ar kurām ievieš ES tiesību aktus, lai arī tās nav pieņemtas šajā nolūkā

Dalībvalstij nav obligāti jāpieņem jauni tiesību akti, lai izpildītu pienākumus, kas izriet no ES tiesību aktiem: tas nav nepieciešams, ja valsts tiesību sistēmas atbilstību ir iespējams nodrošināt ar jau esošām tiesību normām. Nav nozīmes tam, vai valsts pasākums ir pieņemts, lai īstenotu ES pienākumu, jau ticis izmantots šāda pienākuma īstenošanai vai ir pieņemts, pamatojoties tikai uz valsts iniciatīvu.

Tas nozīmē, ka valsts pasākumi, kas pieņemti pirms īstenošanās ES tiesību normas stāšanās spēkā, var ietilpt Hartas darbības jomā.

Situācijas piemēri ir sniegti 3. un 4. punktā, lai gan tie var būt saistīti arī ar valsts tiesību normām, kurās nav paredzēti procesuālie noteikumi un sodi.

2.3. Valsts tiesību normas procesuālajos noteikumos, ar kuriem regulē ar ES tiesību aktiem privātpersonām piešķirtu (vispārējo) tiesību īstenošanu valstu tiesās

Saskaņā ar Tiesas iedibināto judikatūru, “ja nav [ES tiesību] normu, ar kurām regulēt jautājumu, kompetentās tiesas un detalizētus procesuālos noteikumus, ar kuriem tiek regulēta rīcība ar mērķi aizsargāt tiesības, kas izriet tieši no [ES tiesībām], paredz katras dalībvalsts tiesību sistēmā” (skatīt, piemēram, [lietu C-276/01 Steffensen](#), 60. punkts).

Šī judikatūra ir kodificēta Lisabonas līgumā. LES 19. panta 1. punkta otrajā teikumā ir noteikts, ka “dalībvalstis nodrošina tiesību aizsardzības līdzekļus, kas ir pietiekami efektīvi tiesiskās aizsardzības nodrošināšanai jomās, uz kurām attiecas Savienības tiesības”.

Attiecīgi Harta, jo īpaši 47. pants par efektīvu tiesību aizsardzību, ir piemērojams valstu procesuālajiem noteikumiem, ar kuriem regulē ar ES tiesību aktiem privātpersonām piešķirtu (vispārējo) tiesību īstenošanu valstu tiesās, neatkarīgi no tā, vai tie ir pieņemti konkrētajā nolūkā. Šādas tiesības var izrietēt no direktīvām vai regulām, vai ES primāro tiesību aktu normām, kas nav Hartas noteikumi.

Piemērs

Turpmāk aprakstītais piemērs, kas saistīts ar procesuālajiem noteikumiem, ar kuriem regulē ar ES tiesību aktiem piešķirtu tiesību īstenošanu, ir balstīts uz Tiesas 2010. gada 22. decembra spriedumu [lietā C-279/09 DEB](#)

Dabaszāzes tirgū strādājošs Vācijas uzņēmums apgalvoja, ka ir cietis zaudējumus saistībā ar divu ES direktīvu par dabaszāzes piegādi novēlotu transponēšanu. Tā rezultātā uzņēmums gribēja celt prasību pret Vāciju par ES tiesību aktu pārkāpumu atbilstoši precedentam [lietā C-6/90 Francovich](#). Taču, tā kā uzņēmumam trūka naudas un aktīvu, tas nevarēja atļauties veikt iepriekšēju izdevumu iemaksu, kas noteikta saskaņā ar valsts tiesību aktiem. Uzņēmums arī nevarēja samaksāt par advokātu, kuram saskaņā ar Vācijas tiesību aktiem ir jākonsultē puse, kas cēlusi prasību. Tā kā Vācijas Konstitucionālā tiesa interpretēja valsts tiesību aktus par juridisko palīdzību kā attiecināmus tikai uz privātpersonām, uzņēmuma lūgums tika noraidīts.

Uzņēmums pārsūdzēja lēmumu, un valsts tiesa vērsās Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu saistībā ar attiecīgo valsts civilprocesuālo noteikumu saderību ar ES tiesību efektīvas aizsardzības principu. Tiesa secināja, ka tai ir kompetence izskatīt valsts tiesību normas (un jo īpaši Vācijas Konstitucionālās tiesas interpretāciju) attiecībā uz Hartas 47. pantu, jo konkrētajā lietā šie noteikumi ietekmēja ar ES tiesību aktiem piešķirtu tiesību īstenošanu (tiesības saņemt kompensāciju par zaudējumiem, kas radušies, dalībvalstij neīstenojot savus pienākumus saskaņā ar ES tiesību aktiem). Tādējādi valsts procesuālie noteikumi, kas ietekmē ar ES tiesību aktiem piešķirtu tiesību īstenošanu, ietilpst Hartas darbības jomā neatkarīgi no tā, vai tie ir pieņemti konkrētajā nolūkā.

2.4. Valsts tiesību normas par sodiem, kurus piemēro par ES tiesību normu neievērošanu

ES tiesību aktos arvien biežāk ir noteikts, ka dalībvalstīm ir jāparedz efektīvi, samērīgi un preventīvi sodi par tajos vai to īstenošanas tiesību aktos paredzētu konkrētu pienākumu neievērošanu.

Dalībvalstis var ievērot šo pienākumu, nosakot konkrētus sodus, kuriem jāatbilst Hartā nostiprināto pamattiesību aizsardzības prasībām. Tomēr dalībvalstis var izvēlēties izmantot arī tādus sodus, kas jau ir paredzēti to tiesību aktos attiecībā uz (salīdzināmiem) pārkāpumiem valsts līmenī. Šajā gadījumā uz Hartu var atsaukties tikai tad, ja sodi ir piemēroti no ES tiesību aktiem izrietošu pienākumu neievērošanas gadījumā.

Piemērs

Turpmāk aprakstītais piemērs ir balstīts uz Tiesas 2013. gada 26. februāra spriedumu [lietā C-617/10 Åkerberg Fransson](#).

Zviedru zvejnieks savā gada ienākumu deklarācijā sniedza nepatiesu informāciju par nodokļu nomaksu, radot

risku, ka valsts kase var zaudēt ieņēmumus, kas ir saistīti ar ienākuma nodokļa un pievienotās vērtības nodokļa (PVN) iekasēšanu. Saskaņā ar valstī spēkā esošajiem tiesību aktiem šāda veida pārkāpumi nodokļu jomā var būt iemesls administratīvajai vai kriminālajai tiesvedībai, kā rezultātā var tikt piemērots nodokļa uzrēķins un kriminālsods. Pēc administratīvās tiesvedības vīrietis tika izsaukts uz tiesu krimināllietas izskatīšanai. Taču tiesa apšaubīja valsts tiesiskā regulējuma saderību ar Hartas 50. pantā nostiprināto ne bis in idem principu (proti, aizliegumu divreiz sodīt personu par to pašu noziedzīgo nodarījumu).

Tiesa secināja, ka tai ir kompetence izskatīt valsts tiesisko regulējumu atbilstoši Hartas 50. pantam, jo dalībvalstīm ir pienākums veikt visus atbilstošos normatīvos un administratīvos pasākumus, lai nodrošinātu PVN iekasēšanu pilnā apjomā tās teritorijā un cīnītos pret krāpšanu. Cita starpā šis pienākums ir paredzēts Direktīvas 2006/112/EK par kopējo pievienotās vērtības nodokļa sistēmu 2. pantā, 250. panta 1. punktā un 273. pantā.

Faktu, ka valsts tiesiskais regulējums netika pieņemts, lai transponētu direktīvu (tas bija spēkā pirms Zviedrijas pievienošanās ES), Tiesa neuzskatīja par šķērsli Hartas piemērošanai. Tā uzsvēra, ka attiecīgās valsts tiesību normas neatkarīgi no mērķa, ko tām sākotnēji noteica likumdevējas iestādes, ietekmēja īstenošanas pienākumu saskaņā ar ES tiesību aktos paredzēto pienākumu piemērot efektīvus sodus par rīcību, kas kaitē Eiropas Savienības finanšu interesēm.

Turklāt tas, ka valsts tiesiskais regulējums nebija saistīts tikai ar pārkāpumiem, kas saistīti ar PVN, neliedza piemērot Hartu. Tiesa norādīja, ka LESD 325. pantā ir noteikts, ka dalībvalstīm ir jāapkaro nelikumīga rīcība, kas apdraud Eiropas Savienības finanšu intereses, īstenojot efektīvus atturošus pasākumus, un jo īpaši, lai novērstu krāpšanu, kas apdraud Eiropas Savienības finanšu intereses, jāveic tādi paši pasākumi, kādus tās veic, lai novērstu krāpšanu, kas apdraud viņu pašu finanšu intereses.

2.5. ES tiesību normu vai to īstenojošu valsts tiesību normu piemērošana, ko īsteno valsts iestāde

Dalībvalstu pienākums īstenot ES tiesību aktus atbilstoši ES pamattiesībām neattiecas tikai uz likumdevējām iestādēm — tas attiecas arī uz valstu iestādēm, kurām uzticēta tiesību aktu īstenošana dalībvalstīs. Tādēļ valstu tiesām un administratīvajām iestādēm ir jāpiemēro (vai jāinterpretē) ES tiesību normas atbilstoši ES pamattiesībām.

Tas ir noteikts Tiesas iedibinātajā judikatūrā, saskaņā ar kuru “dalībvalstu iestādēm un tiesām (..) jā rūpējas par to, lai tās nepamatotos uz tādu [ES tiesību aktu vai to īstenojošu valsts tiesību normu] interpretāciju, kas ir pretrunā Kopienas tiesību sistēmā aizsargātām pamattiesībām” (spriedums [lieta C-101/01 Lindqvist](#) 87. punkts).

Piemērs

Šis piemērs ir balstīts uz Tiesas 2014. gada 8. maija spriedumu [lietā C-329/13 Stefan](#).

Pēc Dravas upes plūdiem Štefana kungam tika radīti būtiski materiāli zaudējumi. Tāpēc viņš nosūtīja kompetentajai Austrijas iestādei informācijas pieprasījumu par upes ūdens līmeņa pārvaldību. Pieprasījums tika noraidīts, pamatojot to ar faktu, ka pieprasītās informācijas izpaušana varētu nelabvēlīgi ietekmēt ierosināto kriminālprocesu pret upes slūžu uzraugu un izredzes uz lietas taisnīgu izskatīšanu.

Saskaņā ar 4. panta 2. punktu Direktīvā 2003/4/EK par vides informācijas pieejamību sabiedrībai dalībvalstīm ir jāpārzina un jānodrošina, lai tās būtu pieejamas, ja šāda izpaušana var kaitēt tiesvedībai vai jebkuras personas tiesībām uz taisnīgu tiesu.

Štefana kungs apstrīdēja atteikumu. Valsts tiesa secināja, ka šo pieprasījumu nedrīkstēja noraidīt, jo Austrijas likumdevējas iestādes nebija paredzējušas nosacījumu par iepriekš minēto iespējamo atkāpi valsts tiesību aktos, ar kuriem īsteno direktīvu.

Šajā sakarā valsts tiesa apšaubīja tiesiskā regulējama saderību ar tiesībām uz taisnīgu tiesu, kas garantētas ar Hartas 47. panta 2. punktu, un nolēma vērsties Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu. Tiesa norādīja, ka ES tiesību normas, tostarp ES pamattiesības, ir jāievēro visām dalībvalstu iestādēm, tostarp administratīvajām un tiesu struktūrām, to attiecīgajās kompetences jomās. Tādējādi, tā kā vietējās likumdevējas iestādes,

transponējot direktīvu valsts tiesību aktos, nebija paredzējušas direktīvas 4. panta 2. punkta c) apakšpunktā minēto izņēmumu, par valsts noteikumu īstenošanu atbildīgajām iestādēm pašām ir jāizmanto tām piešķirtā rīcības brīvība, ievērojot Hartas 47. panta 2. punkta nosacījumus.

2.6. Valsts tiesību normas, kurās minēti ES pasākumos ietverti jēdzieni

Eiropas Savienības tiesību aktos dažkārt ir ietverta sadaļa, kurā sniegtas pašā tiesību aktā izmantotu noteiktu jēdzienu un terminu definīcijas. Ja šādas definīcijas ir sniegtas, šiem jēdzieniem un terminiem ir autonoma un standartizēta nozīme saskaņā ar ES tiesību aktiem; šaubu gadījumā Tiesai ir tiesības tos interpretēt.

Turpretī citos ES tiesību aktos izmantotie jēdzieni atbilst katras dalībvalsts noteiktām definīcijām. Tas nozīmē, ka ES likumdevējas iestādes vēlas ņemt vērā atšķirības starp dalībvalstīm attiecībā uz konkrētu jēdzienu nozīmi un precīzu tvērumu. Tomēr Tiesa ir skaidri norādījusi, ka atsevišķas definīcijas neesība ES tiesību aktos nenozīmē, ka dalībvalstis var kaitēt konkrētā ES tiesību aktā noteiktu mērķu efektīvai īstenošanai, nepildot savu pienākumu attiecībā uz tiesību akta īstenošanu atbilstoši ES pamattiesībām. Tātad ar valstu tiesību normām, kurās ir sniegtas ES tiesību aktā iekļautu jēdzienu vai terminu definīcijas, ES tiesību akti tiek īstenoti Hartas 51. panta 1. punkta izpratnē.

Piemērs

Šis piemērs ir balstīts uz Tiesas 2012. gada 24. aprīļa spriedumu [lietā C-571/10 Kamberaj](#).

Kādas Itālijas provinces noteikumos, ar kuriem tiek regulēta mājokļa pabalsta piešķiršana, bija paredzēta atšķirīga attieksme pret trešo valstu pilsoņiem, kas ir pastāvīgie iedzīvotāji, salīdzinājumā ar attieksmi pret ES pilsoņiem (itāļiem un pārējiem), kas dzīvo attiecīgajā provincē. Līdzekļu piešķiršanas pamatā bija šo divu iedzīvotāju grupu vidējais svērtais lielums un prasības attiecībā uz tām (nosakot pieejamos līdzekļus). Taču šiem parametriem izmantotais koeficients attiecībā uz Itālijas un ES pilsoņiem bija 1, savukārt vidējā svērtā noteikšanai attiecībā uz iedzīvotāju skaitu trešo valstu pilsoņu grupā izmantotais koeficients bija 5 (tādējādi šai kategorijai piešķirto līdzekļu apmērs bija ievērojami mazāks).

Kamberadža kungs, trešās valsts pilsonis, kurš šajā provincē bija nodzīvojis ilgu laiku, pārsūdzēja lēmumu nepiešķirt viņam mājokļa pabalstu. Valsts tiesa izteica šaubas par attiecīgā provinces likuma saderību ar Direktīvu 2003/109/EK par to trešo valstu pilsoņu statusu, kuri ir kādas dalībvalsts pastāvīgie iedzīvotāji. Konstatējot, ka līdzekļu piešķiršanas mehānisms radīja atšķirīgu attieksmi pret šīm divām grupām, Tiesa pārbaudīja, vai ir piemērojams direktīvas 11. panta 1. punkta d) apakšpunkts, kurā paredzēta vienlīdzīga attieksme pret ES pilsoņiem un trešo valstu pilsoņiem, kuri ir pastāvīgie iedzīvotāji, attiecībā uz "sociālo nodrošināšanu, sociālo palīdzību un sociālo aizsardzību, kā noteikts valsts tiesību aktos".

Tiesa atzina, ka atsauce uz valsts likuma definīcijām nozīmē, ka ES likumdevējas iestādes vēlējās ņemt vērā atšķirības starp dalībvalstīm attiecībā uz konkrētu jēdzienu nozīmi un precīzu tvērumu. Tomēr tā arī norādīja, ka dalībvalstis nedrīkst apdraudēt direktīvā paredzētā vienlīdzīgas attieksmes principa efektivitāti. Tiesa arī nosprieda, ka direktīvas 11. panta 1. punkta d) apakšpunkts jāinterpretē, ņemot vērā Hartas 34. panta 3. punktu, saskaņā ar kuru Eiropas Savienība "atzīst un ievēro tiesības uz sociālo palīdzību un palīdzību mājokļu jomā, lai saskaņā ar Savienības tiesību aktiem, kā arī valstu tiesību aktiem un praksi nodrošinātu pienācīgu dzīvi tiem, kam nav pietiekamu līdzekļu". Rezultātā tā secināja, ka valsts tiesai ir jāpārbauda, vai attiecīgais mājokļa atbalsts atbilst Hartas 34. panta 3. punktā paredzētajam mērķim. Tādā gadījumā būtu jāuzskata, ka mājokļa pabalsts atbilst direktīvā paredzētā vienlīdzīgas attieksmes principa piemērošanas jomai.

2.7. Valsts tiesību normas, kas balstītas uz ES tiesību aktos paredzēto atkāpi

Atsevišķos gadījumos saskaņā ar ES tiesību aktiem dalībvalstīm ir ļauts atkāpties no tajos paredzētajām saistībām. Viens no labākajiem piemēriem ir saistīts ar tiesību aktiem par brīvu pārvietošanos. Šajā jomā ES Līgumos un ES tiesību aktos, ar kuriem Līgumi tiek īstenoti, ir izklāstīti gadījumi, kad ir pieļaujamas valstu tiesību normas, ar kurām tiek ierobežota pamatbrīvība, kas saistīta ar preču, kapitāla un pakalpojumu apriti un ES pilsoņu brīvu pārvietošanos. Piemēram, saskaņā ar Direktīvu 2004/38/EK (ES Pilsoņu direktīva) ES pilsoņu brīvu pārvietošanos var ierobežot, pamatojoties uz sabiedrības veselību, sabiedrisko kārtību vai valsts drošību. Ierobežojoši valsts pasākumi šādu apsvērumu dēļ ir attaisnojami tikai tad, ja tie atbilst ES pamattiesībām.

Piemērs

Turpmāk aprakstītais piemērs ir balstīts uz Tiesas 2010. gada 23. novembra spriedumu [lietā C-145/09 Tsakouridis](#).

Direktīvā 2004/38/EK ir paredzēti nosacījumi un ierobežojumi attiecībā uz ES pilsoņu un viņu ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā. Attiecībā uz ES pilsoņiem ar direktīvu tiek īstenots LESD 21. panta 1. punkts, ar kuru visiem ES pilsoņiem tiek piešķirtas tiesības brīvi dzīvot dalībvalstīs, "ievērojot Līgumos noteiktos ierobežojumus un nosacījumus, kā arī to īstenošanai paredzētos pasākumus".

Saskaņā ar direktīvas 27. pantu citā dalībvalstī dzīvojošu ES pilsoņu pārvietošanās un uzturēšanās brīvību drīkst ierobežot tikai sabiedriskās kārtības, valsts drošības vai sabiedrības veselības apsvērumu dēļ. Direktīvas 28. pantā ir norādīts, ka lēmumu par izraidīšanu var pieņemt tikai "nopietnu" sabiedriskās kārtības vai valsts drošības apsvērumu dēļ, ja ES pilsonis ir ieguvis atļauju pastāvīgi uzturēties citas dalībvalsts teritorijā (t. i., likumīgi un nepārtraukti uzturējies konkrētā dalībvalstī piecus gadus). Lai izraidītu Savienības pilsoni, kas ir uzturējies uzņēmējā dalībvalstī iepriekšējos desmit gadus, ir nepieciešams "nopietns pamatojums".

Cakuridi lietā Vācijas tiesa lūdza Tiesai padomu par šādu apsvērumu interpretāciju, lai izvērtētu, vai un cik lielā mērā noziedzība, kas saistīta ar narkotisko vielu nelikumīgu tirdzniecību organizētā grupā, var pamatot ES pilsoņa izraidīšanu. Tiesa apgalvoja, ka būtībā šāda veida noziedzību var attiecināt uz valsts drošību.

Taču tā arī norādīja, ka valsts tiesai ir jāizvērtē, vai šajā konkrētajā gadījumā izraidīšanas sekas būtu samērīgas ar šāda pasākuma iecerēto legītīmo mērķi.

Saskaņā ar Tiesu valsts pasākumu, ar ko tiek ierobežota ES pilsoņu brīvas pārvietošanās tiesību īstenošana, var pamatot ar sabiedrības interešu apsvērumiem tikai tad, ja pasākums ir saderīgs ar Hartā noteiktajām pamattiesībām un jo īpaši tiesībām uz privātās un ģimenes dzīves neaizskaramību saskaņā ar 7. pantu. Tādēļ valsts tiesai ir jāņem vērā attiecīgā ES pilsoņa sociālo, kultūras un ģimenes saišu ciešums ar uzņemošo dalībvalsti.

2.8. Valsts tiesību normas, kas tieši ietekmē jomas, kuras tiek regulētas ar ES tiesību aktiem

Divās lietās, kas tika pabeigtas īsi pēc Lisabonas līguma stāšanās spēkā (nolēmumi, kas izdoti, pamatojoties uz lūgumiem sniegt prejudiciālu nolēmumu — lieta C-555/07 *Kücükdeveci* un lieta C-441/14 *Dansk Industri*), Tiesa piemēroja Hartu valstu tiesību normām, kuru mērķis bija regulēt jomu, kas tiek regulēta ar ES direktīvu, lai arī šīs tiesību normas nebija pieņemtas ar mērķi īstenot attiecīgo direktīvu (jo tās bija spēkā pirms direktīvas) un ar tām neīstenoja direktīvu (patiesībā tās bija pretrunā ar direktīvu). Kad notika lietu pamatā esošās darbības, direktīvu transponēšanas termiņš bija pagājis un lietas nonāca direktīvas piemērošanas jomā attiecībā uz personām un materiālajā piemērošanas jomā, tādēļ bija pamats piemērot Hartu.

Piemērs

Šis piemērs ir balstīts uz Tiesas 2010. gada 19. janvāra spriedumu [lietā C-555/07 Küçükdeveci](#).

Kükükdeveci kundze, darba ņēmēja, sūdzējās par pretrunu starp Direktīvu 2000/78/EK un Vācijas Civillikuma 622. panta 2. punktu. Saskaņā ar valsts tiesību normu laiks, ko darba ņēmēji bija nostrādājuši pirms 25 gadu vecuma sasniegšanas, netika ņemts vērā darba stāža aprēķinā, nosakot uzteikuma termiņu, ko piemēro atlaišanas gadījumā. Attiecīgi viņas uzteikuma termiņš tika aprēķināts tā, it kā viņa būtu strādājusi uzņēmumā tikai trīs gadus, lai gan viņa tajā bija nostrādājusi desmit gadus.

Valsts tiesību norma netika pieņemta, lai īstenu direktīvu (tā bija spēkā pirms ES pasākuma), un nebija uzskatāma par pasākumu, kura mērķis ir īstenot direktīvu (gluži otrādi, tā bija tiešs šķērslis). Konstatējot, ka diskriminējošā rīcība notika pēc direktīvas transponēšanas termiņa beigām, Tiesa norādīja, ka "šajā datumā minētās direktīvas spēkā stāšanās dēļ attiecīgais valsts tiesiskais regulējums, kas aplūkojams pamata prāvā, ietilpa Savienības tiesību piemērošanas jomā, kas aptver šīs pašas direktīvas reglamentēto jomu, proti, šajā gadījumā — atlaišanas nosacījumus".

Šāda veida saistībai ir īpaši būtiska nozīme, ja strīdā ir iesaistītas tikai privātpersonas (t. i., tas ir horizontāls) un uzsvars tajā ir uz atšķirībām starp valsts tiesību normu un ES direktīvā iekļautu tiesību normu, kurā paredzētas

ES pamattiesības. Ja attiecīgais Hartas noteikums atbilst nosacījumiem par tiešu piemērošanu (skatīt [II daļas 2. punktu](#) un [III daļas 7. punktu](#)), valsts tiesa var atsaukties uz Hartu, lai nepiemērotu tai pretrunā esošu valsts tiesību normu, tādējādi novēršot to, ka direktīva netiek piemērota horizontāli.

3. Valstu aizsardzības avotu nozīme Hartas piemērošanā

Ja lieta ir saistīta ar valsts tiesību aktu, ar kuru tiek īstenoti ES tiesību akti (skatīt [II daļas 2. punktu](#)), Harta var tikt piemērota. Taču tas nenozīmē, ka valsts aizsardzības avotiem, jo īpaši konstitūcijām, nav nekādas nozīmes.

Hartas 53. pantā ir teikts, ka “nekas no šajā Hartā nav interpretējams kā tāds, kas ierobežo vai negatīvi ietekmē cilvēktiesības un pamatbrīvības, kuras atzītas attiecīgās to piemērošanas jomās (..) dalībvalstu konstitūcijās”.

Skaidrs, ka gadījumos, kad ar Hartu tiek garantēts konkrēts aizsardzības līmenis, tai ir lielāks juridisks spēks nekā dalībvalstu konstitucionālajiem noteikumiem (skatīt lietu C-399/11 *Melloni*). Turpretī, ja Hartā nav norādīts konkrēts aizsardzības līmenis, tiek piemēroti valsts standarti, ja vien ir ievēroti divi nosacījumi. Pirmkārt, piemērojot valsts standartus, nedrīkst samazināt ar Hartu garantēto aizsardzības līmeni. Otrkārt, ir jānodrošina ES tiesību aktu pārākums, vienotība un efektivitāte. Skatīt, piemēram, nolēmumus, kas izdoti, pamatojoties uz lūgumiem sniegt prejudiciālu nolēmumu [lietā C-168/13 PPU *Jeremy F*](#) un [C-617/10 *Åkerberg Fransson*](#).

Ja ir kādas šaubas par to, vai šie divi nosacījumi ir izpildīti, valsts tiesa var izdot lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu, lūdzot Tiesai interpretēt attiecīgās ES tiesību normas.

4. Atšķirība starp tiesībām un principiem

Kā minēts [I daļas 3. punktā](#), ES pamattiesības ir pamats ES iestāžu, struktūru un aģentūru pieņemtu aktu interpretācijai un spēkā esamībai. Turklāt tās ir arī pamats valstu tiesību aktu saderībai ar ES tiesību aktiem to piemērošanas jomas ietvaros.

Hartas 52. panta 5. punktā ir noteikts šādi: “Šīs Hartas noteikumus, kas ietver principus, var ieviest ar likumdevējas varas un izpildvaras aktiem, kurus pieņem Savienības iestādes un struktūras, un ar dalībvalstu aktiem, kad tās, izmantojot attiecīgās pilnvaras, īsteno Savienības tiesību aktus. Hartas noteikumi ir piemērojami tiesā tikai šādu aktu interpretācijā un pieņemot lēmumu par to likumību.”

Citiem vārdiem sakot, 52. panta 2. pantā ir izklāstīta shēma tādu Hartas noteikumu ierobežotai izskatīšanai tiesā, kuros ietverti principi, nevis tiesības. Par to liecina šāds skaidrojums: “Panta 5. punkts skaidro atšķirību starp Hartā paredzētajām tiesībām un principiem. Saskaņā ar šo atšķirību subjektīvās tiesības respektē, turpretim principus ievēro (51. panta 1. punkts). Principus var ieviest ar tiesību aktiem vai izpildvaras aktiem (kurus pieņem Savienība saskaņā ar savām kompetencēm un dalībvalstis tad, kad tās īsteno Savienības tiesību aktus); tātad tiesām tie kļūst svarīgi tikai tad, kad minētos tiesību aktus interpretē vai pārskata. Tie tomēr nedod tiesības tieši vērsties tiesā, lai panāktu Eiropas Savienības vai dalībvalstu iestāžu pozitīvu darbību.”

Tomēr precīza Hartas 52. panta 5. punkta piemērošanas joma un ietekme nav skaidra.

Attiecībā uz *piemērošanas jomu* Hartas principi nav uzskaitīti. Paskaidrojumā par 52. panta 5. punktu ir sniegti tikai daži piemēri. Turklāt tajā ir norādīts, ka daži Hartas noteikumi var ietvert gan tiesību, gan principa elementu. “Hartā atzīto principu piemēri ir, piemēram, 25. [vecāka gadagājuma cilvēku tiesības], 26. [invalīdu integrācija] un 37. pants [vides aizsardzība]. Dažos gadījumos Hartas pants var ietvert gan tiesību, gan principa elementu, piemēram, 23. [vīriešu un sieviešu līdztiesība], 33. [ģimenes dzīve un darbs] un 34. pantā [sociālais nodrošinājums un sociālā palīdzība].”

Attiecībā uz *tiesiskajām sekām* privātpersonas nevar atsaukties uz principiem tieši, lai novērstu pretrunā esošu valsts tiesību normu īstenošanu (skatīt [II daļas 1. punktu](#) un [7. punktu](#)).

Nav skaidrs, vai principus var izmantot kā pamatu interpretācijai un spēkā esībai attiecībā uz *jebkurām* Eiropas Savienības tiesību normām vai valstu tiesību aktiem, kas ietilpst Hartas piemērošanas jomā, vai arī tos var izmantot tikai kā palīg līdzekli, lai interpretētu ES un valstu tiesību normas, kas attiecas uz tiesas īstenošanas principiem. Līdz šim Tiesa ir atsaukusies uz 52. panta 5. punktu tikai vienā lietā: [lietā C-356/12 *Glatzel*](#) saistībā ar Hartas 26. pantu par invalīdu integrāciju. Tomēr šajā lietā netika sniegta galīgā atbilde attiecībā uz iepriekš minētajiem problemātiskajiem elementiem.

Ja rodas šaubas par Hartas principu tiesiskajām sekām, ir iespējams vērsties Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu.

5. Hartā paredzēto pamattiesību interpretēšana: paskaidrojumi

Lai noteiktu, kāda aizsardzība tiek garantēta Hartā paredzētajām pamattiesībām, ir vērtīgi apskatīt Hartas oficiālos paskaidrojumus.

Saskaņā ar Hartas 52. panta 7. punktu paskaidrojumi ir “izstrādāti, lai sniegtu norādes šīs Hartas interpretācijai” un Savienības un dalībvalstu tiesām tie ir pienācīgi jāievēro.

Konkrētāk, paskaidrojumos ir minēts iedvesmas avots visām Hartā minētajām pamattiesībām: ECTK, Eiropas Sociālā harta, dalībvalstu konstitucionālās tradīcijas u. c.

Šī norāde ir īpaši svarīga, jo Hartas VII sadaļā ir paredzēti īpaši interpretēšanas noteikumi atkarībā no konkrētu pamattiesību avota. Konkrētāk, ir atšķirīgi interpretēšanas noteikumi attiecībā uz Hartas noteikumiem, kas atbilst ECTK paredzētajām pamattiesībām, un Hartas noteikumiem, kuros apliecinātas pamattiesības, kas izriet no dalībvalstu konstitucionālajām tradīcijām (skatīt 52. panta 3. punktu un 52. panta 4. punktu un attiecīgos paskaidrojumus).

5.1. Hartā paredzētās tiesības, kas atbilst ECTK garantētajām tiesībām

Hartas 52. panta 3. punktā ir noteikts, ka, “ciktāl Hartā ir ietvertas tiesības, kuras atbilst [ECTK] garantētajām tiesībām, šo tiesību nozīme un apjoms ir tāds pats kā minētajā Konvencijā noteiktajām tiesībām. Šis noteikums neliedz Savienības tiesībās paredzēt plašāku aizsardzību”.

Citiem vārdiem sakot, attiecībā uz “atbilstīgajām tiesībām” ECTK ir uzskatāma par minimālo aizsardzības *standartu*. Attiecīgi ar ES aktiem, kā arī valstu tiesību normām, ar kurām tiek īstenoti ES tiesību akti, ir jānodrošina tāds aizsardzības līmenis, kas atbilst ECTK noteikto atbilstīgo tiesību aizsardzības līmenim. Šaubu gadījumā ir pamats iesniegt lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu (par attiecīgo ES tiesību normu spēkā esību vai interpretāciju atkarībā no apstākļiem).

Oficiālajā paskaidrojumā par 52. panta 3. punktu ir sniegti norādījumi attiecībā uz atbilstīgu tiesību noteikšanu. Tajā ir divi uzskaitījumi: vienā minēti Hartas panti, kuru nozīme un darbības joma ir tāda pati kā atbilstošiem ECTK pantiem, otrā — panti, kuru nozīme ir tāda pati kā atbilstošiem ECTK pantiem, bet kuru darbības joma ir plašāka.

Šie divi uzskaitījumi nav izsmeļoši: tie atspoguļo tiesību pašreizējo stāvokli un ir atvērti “izmaiņām likumos, tiesību aktos un Līgumos”. Citas atbilstīgas tiesības patiešām var apzināt.

Piemēram, paskaidrojumā par Hartas 49. panta 1. punktu ir teikts, ka tas atbilst ECTK 7. panta 1. punktam, izņemot vēlāk izdotu tiesību aktu atpakaļejošā spēka principu, ja tiesību aktā ir paredzēts vieglāks kriminālsods, ko var atrast attiecīgā Hartas punkta pēdējā daļā. ECT savā 2009. gada lēmumā lietā *Scoppola* pret Itāliju (Nr. 2), atsaucoties uz Hartas 49. panta 1. punktu, interpretēja ECTK 7. panta 1. punktu, nosakot, ka tas ietver arī valsts tiesību akta atpakaļejošā spēka principu, ja tajā ir paredzēts vieglāks kriminālsods.

Paskaidrojumā par Hartas 52. panta 3. punktu ir sniegtas arī citas vērtīgas norādes:

- atbilstīgo tiesību piemērošanas joma un nozīme ir jānosaka, ņemot vērā ECTK un tās protokolu tekstu ECT interpretācijā;
- ja ECTK noteiktas atbilstīgas tiesības ietver ierobežojumus, arī tie ir jāņem vērā, interpretējot Hartu;
- līdzīgi, ja ECTK noteiktajām tiesībām nav ierobežojumu, šīm tiesībām nevar piemērot ierobežojumus arī saskaņā ar Hartu.

5.2. Kopējo konstitucionālo tradīciju nozīme

Hartas 52. panta 4. punktā ir noteikts šādi:

“Ciktāl šajā Hartā ir atzītas pamattiesības, kuru pamatā ir dalībvalstu kopējas konstitucionālās tradīcijas, šīs

tiesības interpretē saskaņā ar minētajām tradīcijām”.

Attiecīgajā paskaidrojumā ir norādīts, ka “interpretācijas noteikums 4. punktā ir balstīts uz Līguma par Eiropas Savienību 6. panta 3. punkta formulējumu un tajā ņem vērā Tiesas attieksmi pret kopējām konstitucionālām tradīcijām (piemēram, 1979. gada 13. decembra spriedums lietā 44/79 *Hauer, Recueil*, 1979., 3727. lpp.; 1982. gada 18. maija spriedums lietā 155/79 *AM&S, Recueil*, 1982., 1575. lpp.). Saskaņā ar šo noteikumu nav vēlama strikti ievērot “mazākā kopsaucēja” principu, bet attiecīgās Hartas tiesības jāinterpretē tā, lai paredzētu augstu aizsardzības standartu, kas atbilstu Savienības tiesībām un būtu saskaņā ar kopējām konstitucionālām tradīcijām”.

Atšķirībā no paskaidrojuma par 52. panta 3. punktu, paskaidrojumā par 52. panta 4. punktu nav uzskaitītas Hartā paredzētās pamattiesības, kas izriet no dalībvalstu konstitucionālajām tradīcijām. Zināma norāde šajā ziņā ir sniegta paskaidrojumos par Hartas būtiskajiem noteikumiem. Piemēram, paskaidrojumā par 20. pantu par vienlīdzību likuma priekšā ir teikts šādi: “Šis pants atbilst vispārējiem tiesību principiem, kas ir iekļauti visās Eiropas konstitūcijās un ko arī Tiesa ir atzinusi par Kopienas tiesību pamatprincipu (1984. gada 13. novembra spriedums lietā 283/83 *Racke, Recueil*, 1984., 3791. lpp., 1997. gada 17. aprīļa spriedums lietā C-15/95 *EARL, Recueil*, 1997., I-1961. lpp., un 2000. gada 13. aprīļa spriedums lietā C-292/97 *Karlsson, Recueil*, 2000., 2737. lpp.)”.

Varētu apgalvot, ka Hartas 52. panta 4. punkta darbības joma aptver vairāk nekā tikai noteikumus, kas saskaņā ar paskaidrojumiem atspoguļo dalībvalstu konstitucionālās tradīcijas. Īpaši vērtīgi ir apskatīt judikatūru par vispārējiem ES tiesību principiem (skatīt [I daļas 2.3. punktu](#)), jo Tiesa šo principu apzināšanā un izstrādē smēlās iedvesmu no dalībvalstu konstitucionālajiem noteikumiem.

Hartas 52. panta 4. punktā paredzētā interpretēšanas noteikuma sekas nav īsti skaidras. Tiesa līdz šim nav izdevusi spriedumus, kuros tās ir skaidrotas. Taču skaidrs ir tas, ka nav noteikuma par maksimālo aizsardzību: nav pamata uzskatīt, ka Hartas aizsardzības apmērs automātiski atbilst dalībvalsts konstitūcijā paredzētai aizsardzībai visplašākajā apmērā. Taču ir skaidrs, ka ir noteikts, lai “šo pamattiesību interpretācija būtu nodrošināta ES struktūras un mērķu ietvarā” ([Atzinums 2/13](#), 170. punkts). Šī struktūra ietver dalībvalstu konstitucionālo tradīciju ievērošanu.

6. Kad Hartā paredzētās tiesības var tikt ierobežotas

Hartas 52. panta 1. punktā ir paredzēti nosacījumi, ar kuriem regulē Hartas pamattiesību ierobežojumu noteikšanu. “Visiem šajā Hartā atzīto tiesību un brīvību izmantošanas ierobežojumiem ir jābūt noteiktiem tiesību aktos, un tajos jārespektē šo tiesību un brīvību būtība. Ievērojot proporcionalitātes principu, ierobežojumus drīkst uzlikt tikai tad, ja tie ir nepieciešami un patiešām atbilst vispārējas nozīmes mērķiem, ko atzinusi Savienība, vai vajadzībai aizsargāt citu personu tiesības un brīvības.”

Lai arī Hartas 52. panta 1. punktā tas nav minēts, noteiktām pamattiesībām ierobežojumi nav pieļaujami. Tā kā ECTK ir uzskatāma par minimālo aizsardzības standartu, saskaņā ar Hartas 52. panta 3. punktu (skatīt [5.1. punktu](#)) pamattiesības, kas saskaņā ar ECTK tiek uzskatītas par absolūtajām tiesībām (piemēram, tiesības uz dzīvību vai spīdzināšanas un necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodu aizliegums), nevar ierobežot arī ar Hartu.

Lai pārliecinātos par iespēju piemērot ierobežojumu Hartā paredzētajām tiesībām, ir jāuzdod šādi jautājumi:

1. Vai konkrētās pamattiesības var ierobežot?
2. Ja tā, vai ar ierobežojumu tiek ievērota pamattiesību būtība?
3. Ja tā, vai tas patiešām atbilst vispārējas nozīmes mērķiem, ko atzinusi Eiropas Savienība? Vai tas atbilst mērķim aizsargāt citu tiesības un brīvības?
4. Ja tā, vai ierobežojums ir samērīgs (tas nozīmē, ka ierobežojumam ir jāatbilst sasniedzamajam mērķim)?
5. Ja tā, vai ierobežojums ir nepieciešams (tas nozīmē, ka ar ierobežojumu ir jāsasniedz vēlamais mērķis, neierobežojot konkrētās pamattiesības vairāk, nekā tas ir nepieciešams)?

Vērtīgi norādījumi par to, kā šis novērtējums būtu jāveic, ir sniegti IV pielikumā ES Padomes [Pamatnostādnēs par metodiskiem pasākumiem, kas būtu jāveic, lai pārbaudītu pamattiesību saderīgumu Padomes sagatavošanas struktūrās](#), kuras Eiropas Savienības Padome izstrādājusi 2014. gadā.

Attiecībā uz Tiesas judikatūru [lietā C-92/09 Volker und Markus Schecke](#) ir skaidri ilustrēta 52. panta 1. punktā izklāstītā *pārbaude*.

7. Papildu informācija par Hartas ietekmi valstu līmenī

Ja valsts pasākums ir pretstatā Hartai, valstij vispirms vajadzētu pārbaudīt, vai konkrēto valsts pasākumu var interpretēt saskaņā ar Hartu (I). Ja tiek secināts, ka tas nav iespējams, valsts tiesai ir jāizvērtē, vai konkrētais ES hartas noteikums atbilst tiešas piemērošanas prasībām (II). Visbeidzot, persona, kura uzskata, ka ir pārkāptas pamattiesības, var iesūdzēt attiecīgo dalībvalsti tiesā par radīto kaitējumu (III). Visu trīs iepriekš minēto aizsardzības nodrošināšanas veidu īpašie apstākļi un ierobežojumi ir labi ilustrēti [lietā C-441/14 Dansk Industri \(DI\)](#), kurā tie ir arī loģiski sakārtoti tādā secībā, kādā tie būtu jāizmanto.

I. Valsts tiesību akta interpretēšana saskaņā ar ES tiesību aktiem

Lai atrisinātu konfliktus, valstu tiesām būtu jāņem vērā valsts tiesību normu kopums un jāpiemēro šajās tiesību normās atzītās interpretēšanas metodes. Ja iespējams, attiecīgā valsts tiesību norma būtu jāinterpretē, ņemot vērā lietā būtisko ES tiesību normu formulējumu un mērķi.

Piemēram, [lietā C-149/10 Chatzi](#) Grieķijas tiesa lūdza Tiesai precizēt Pamatnolīguma par bērna kopšanas atvaļinājumu (iekļauts Direktīvā 96/34/EK) 2. panta 2. punkta nozīmi, ņemot vērā Hartas 24. pantu (bērnu tiesības). Iesniedzējtiesa apšaubīja nolīgumu īstenojošā tiesiskā regulējuma saderību ar Hartu attiecībā uz to, ka dvīņu mātēm tika piešķirtas tiesības uz viena bērna kopšanas atvaļinājuma laikposmu.

Tiesa nosprieda, ka valsts pasākums nebija pretrunā ar Hartas 24. pantu. Taču tā norādīja, ka, lai nodrošinātu to, ka tiek ievērots princips par vienlīdzību likuma priekšā, kas paredzēts Hartas 20. pantā, dalībvalstīm ir jāveic nepieciešamie pasākumi, lai ņemtu vērā dvīņu vecāku specifiskos apstākļus. Šādu vecāku situācija patiešām atšķiras no situācijas, kādā ir vecāki ar vienu bērnu vai bērniem ar mazu vecuma atšķirību (kas tādējādi var izmantot divus atsevišķus bērna kopšanas atvaļinājuma periodus).

Uz Grieķijas tiesas uzdoto jautājumu Tiesa atbildēja šādi: “Ņemot vērā vienlīdzīgas attieksmes principu, [Pamatnolēmums] valsts likumdevējam nosaka pienākumu ieviest tādu bērna kopšanas atvaļinājuma kārtību, saskaņā ar kuru atkarībā no pastāvošās situācijas attiecīgajā dalībvalstī pret šiem vecākiem tiek nodrošināta attieksme, kas pienācīgi ņem vērā viņu īpašās vajadzības. Valsts tiesai ir jāizvērtē, vai valsts tiesiskais regulējums izpilda šo prasību, un attiecīgā gadījumā, cik vien iespējams, jāinterpretē minētais valsts tiesiskais regulējums saskaņā ar Eiropas Savienības tiesībām.”

II. Hartas pamattiesību tieša piemērošana un pretrunīgu valsts tiesību normu nepiemērošana

Saskaņā ar Tiesas iedibināto judikatūru, ja ES tiesību normas ir skaidras, precīzas un tām nepiemēro nekādus nosacījumus, juridiskas un fiziskas personas var atsaukties uz tām valstu tiesās, lai panāktu pretrunīgu valsts tiesību normu nepiemērošanu. Šo procesu sauc par ES tiesību tiešu iedarbību. Tiešā iedarbība var būt vertikāla vai horizontāla atkarībā no tā, vai to izmanto tiesvedībā starp fizisku vai juridisku personu un dalībvalsti (vertikāla tiešā iedarbība) vai strīdos starp privātpersonām (horizontāla tiešā iedarbība).

Ir svarīgi norādīt, ka vertikālas tiešās iedarbības nolūkos Tiesa ir apstiprinājusi plašu jēdziena “valsts” definīciju, kas aptver likumdevēja varu, izpildvaru un tiesu varu, kā arī jebkuras centrālās un vietējās valsts pārvaldes iestādes. Tas ietver arī “organizāciju, kurai neatkarīgi no tās juridiskās formas ar publiskās iestādes aktu ir uzdots — minētajai iestādei īstenojot kontroli — sniegt pakalpojumus sabiedrības interesēs un kurai šajā sakarā ir plašākas pilnvaras salīdzinājumā ar tiesību normām, kas ir piemērojamas attiecībās starp privātpersonām” (skatīt, piemēram, [lietu C-282/10 Dominguez](#)).

[Lietā C-176/12 Association de médiation sociale \(AMS\)](#) Tiesa norādīja, ka Hartai varētu būt horizontāla tiešā iedarbība noteiktos apstākļos. Tā noteica, ka Hartas 21. panta 1. punktā paredzētajam principam par diskriminācijas aizliegumu vecuma dēļ bija horizontāla tiešā iedarbība un to varēja izmantot pretrunīgās valsts tiesību normas nepiemērošanai, jo tas “pats par sevi ir pietiekams, lai indivīdiem rastos subjektīvas tiesības, kas ir piemērojamas pašas par sevi”.

Turpmākie norādījumi izriet no sprieduma *AMS* lietā:

- ja starp valsts tiesību aktu un Hartu ir pretruna, valsts tiesību akts netiek piemērots, ja konkrētais Hartas noteikums pats par sevi ir pietiekams, lai ar to rastos subjektīvas tiesības, kas ir piemērojamas pašas par sevi (proti, bez nepieciešamības īstenot pasākumus ES vai valstu līmenī);
- šādos apstākļos Hartas noteikuma tiešā iedarbība var tikt piemērota ne tikai vertikālā, bet arī horizontālā tiesvedībā (kā tas bija *AMS* lietā);
- Hartas 21. panta 1. punkts atbilst prasībām par tiešu iedarbību, vismaz attiecībā uz diskriminācijas aizliegumu vecuma dēļ. To pašu varētu attiecināt uz citiem šajā punktā minētajiem diskriminācijas aizlieguma veidiem;
- Hartas 27. pantam par darba ņēmēju tiesībām uz informāciju un konsultācijām uzņēmumā nav tiešas iedarbības: *AMS* lietā Tiesa to izslēdza;
- ja konkrētā lieta ietver kādu citu Hartas noteikumu, varētu būt vērtīgi lūgt Tiesai noteikt, vai tas atbilst *AMS pārbaudei* (lai gan valstu tiesām, kuras izdod lēmumus, kas nav galīgi, nav pienākuma iesniegt lūgumus sniegt prejudiciālus nolēmumus).

III. Prasība par kaitējuma atlīdzināšanu pret dalībvalsti par ES tiesību aktu neievērošanu

Ja valsts tiesību aktu nav iespējams interpretēt saskaņā ar Hartu un netiek konstatēta tieša iedarbība, ES pamattiesību neievērošanas rezultātā cietusī persona var celt prasību par kaitējuma atlīdzināšanu pret dalībvalsti par ES tiesību aktu pārkāpšanu.

Lai arī prasība par kaitējuma atlīdzināšanu ir jāceļ kompetentā valsts tiesā, ievērojot valsts procesuālos noteikumus, ko piemēro līdzīgām prasībām, izpildāmie nosacījumi ir izklāstīti vienotā veidā ES tiesību aktos, turklāt valsts procesuālajiem noteikumiem ir jāatbilst Hartas 47. pantā paredzētajām tiesībām uz efektīvu tiesību aizsardzību, kā arī Tiesas izstrādātajiem līdzvērtības un efektivitātes principiem. Ja rodas šaubas par valsts tiesību normu saderību ar iepriekš minētajām ES tiesību normām, valsts tiesa var ierosināt vērsties Tiesā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu (šajā sakarā skatīt prejudiciālo nolēmumu [lietā C-279/09 DEB](#).)

Lapa atjaunināta: 09/07/2024

Šo lapu uztur Eiropas Komisija. Informācija šajā tīmekļa vietnē nav uzskatāma par Eiropas Komisijas oficiālo nostāju. Komisija neuzņemas nekādu atbildību vai saistības attiecībā uz informāciju vai datiem, kas ietverti vai izmantoti šajā dokumentā. Autortiesību noteikumus Eiropas tīmekļa vietnēs lūdzu skatīt juridiskajā paziņojumā.